

Nieuwe wet Inlichtingen- en veiligheidsdiensten: wat mogen ze nu al en waar zijn ze voor

📅 Aug 27 2026

Deze vrijdag komt het kabinet met de nieuwe AIVD en MIVD wet. ~~Wat daarin staat weten we niet~~ Update: hier is de wet!, maar wel zeker is dat we er heel kritisch naar moeten gaan kijken. De diensten hebben recent ~~de verkeerde mensen laten arresteren~~ en kwamen ook met ~~onjuiste informatie over de inval in Oekraïne~~. Ook bleek kort geleden dat ~~men slordig om gaat met enorme bakken met data over ons allemaal~~. Ook het grootschalig af luisterprogramma blijkt nog erg weinig op te leveren, maar wel heel veel mensen af te luisteren, ~~waarbij er ook nog weleens wat dingen gebeuren die mogelijk niet de bedoeling waren~~.

De diensten wijten problemen met de opbrengst/resultaten doorgaans aan tekortschietende wettelijke bevoegdheden en te veel toezicht. Als dat soepeler ging zou het zeker allemaal veel beter gaan.

En daarom komt er vrijdag ingrijpend aangepaste wetgeving. Als aanloop daar naar toe schets ik hier alvast wat de diensten allemaal al mogen onder de huidige wetten, en ook onder welke omstandigheden *targets* maar ook werkelijk iedereen geraakt kan worden door de *bijzondere bevoegdheden*.

Want het is belangrijk hier goed over na te denken. Een veilige democratie heeft een bepaalde hoeveelheid geheime dienst nodig. Te weinig en je loopt risico's dingen te missen. Maar bij teveel datavergaring loopt je (toekomstige) democratie op andere manieren gevaar. En dit blijft zo zelfs als men het beste toezicht belooft.

We willen de beste geheime diensten. En niet alleen de diensten met de ruimste bevoegdheden en het soepelste toezicht, ook al is de wereld eng en bedreigend.

Amerikanen hebben de mooie uitdrukking “a puppy is not just for Christmas”, waarmee men bedoelt dat het hebben van een huisdier een lange termijn verantwoordelijkheid is. Een dienst opbouwen die stampvol zit met informatie over iedereen, en ook ingericht is om mensen intensief te bespioneren, is een geweldig risico als er later ~~anti-democratische krachten aan de macht komen~~.

Zoiets moet je zien in het licht van een programma als het inmiddels uitgekomen Amerikaanse ~~Project 2025~~. Ik ben benieuwd wat het Nederlandse ~~Project 2029~~ ons gaat

brengen, bijvoorbeeld. De gelijkenis van de naam zal geen toeval zijn.

Geheime diensten

Er hangt altijd iets mystieks om geheime diensten. Is het niet het James Bond-gevoel, dan zijn het wel de intriges van John le Carré (leestip: nuttige spionageboeken). Geheime diensten werken hier zelf ook goed aan mee, bijvoorbeeld door mensen met alleen een voornaam naar de Tweede Kamer te sturen, of door natuurlijk niets te kunnen zeggen over van alles. “Dat kunnen we bevestigen noch ontkennen”. Maar het is goed te beseffen: het zijn gewone mensen die daar werken, en ze zijn dan wel gescreend, maar ze zijn niet verheven boven ons.

De twee Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten, AIVD en MIVD, hebben een unieke positie in onze maatschappij.

Waar de politie (vrijwel) alleen onderzoek mag doen naar echte verdachten, mogen de diensten zich bezig houden met ‘iedereen die aanleiding geeft tot het ernstige vermoeden’ dat ze het niet goed voorhebben met onze veiligheid of met andere ‘gewichtige belangen van de staat’. In aanvulling mogen ze ook aan de bak om onderzoek te doen naar ‘andere landen’. Dat is nogal wat.

En om die onderzoeken te doen mag men niet alleen die personen of organisaties zelf

afluisteren of hacken, dat mag ook gebeuren in de ruime omgeving: werkgevers, school, buurthuizen, familie. Ook leveranciers van (digitale) diensten aan *targets* zijn fair game.

Ook mogen de diensten op de vrije markt bij criminelen/hackerbendes grote datasets kopen, zoals locaties van miljoenen mobiele telefoons. Ook mogen dit soort datasets uitgewisseld worden met buitenlandse diensten. Als het gehacked was en te koop, dan mag het. En dit gaat dus over locatiegegevens van Jan en alleman, niet om die van specifieke (terroristische) targets.

Ook bijzonder is dat de diensten hele (zee)kabels op mogen nemen. Dit gaat dan om internet, data, telefoongesprekken. Deze gegevens mogen vervolgens tijden lang bewaard worden, om er later nog in te kunnen zoeken op specifieke dingen. Ik zeg 'kabels op mogen nemen' want de diensten worden nogal kriebelig als je dit 'afluisteren' noemt. Het idee is dat het tappen van een kabel nog geen afluisteren is. Ok dan.

Ook wil men ontzettend graag met AI onderzoek doen naar 'opgenomen maar nog niet afgeluisterde data'. Het idee is dan dat een computer die zoekt in je data nog geen privacy-inbreuk is. De computer mag dingen vinden, en pas dan kijkt er een mens naar en is iemand "afgeluisterd". Dit staat al in een van hun wetten, maar de toezichthouder ligt tot nu toe dwars (pagina 9).

Verder zou men heel graag 'ter voorbereiding' bedrijven alvast hacken, want je weet maar nooit of ze gegevens hebben over mensen met kwade bedoelingen (ooit). Men denkt hierbij bijvoorbeeld aan bedrijven die veel locatiegegevens beheren, zoals Strava. Men meent dat zo'n "strategische hack" onder de huidige wet al (bijna) mag.

Een raar buitenbeentje is artikel 73 van de huidige wetgeving, waarmee men "maatregelen" mag nemen ter bescherming van "belangen". Niemand weet wat die maatregelen zijn, en men wil daar ook geen duidelijkheid over geven. Wel is er toegezegd dat er geen moorden mee gepleegd mogen worden, wat goed is om te weten. Heel vreemd is ook dat voor de andere bevoegdheden door ministers en toetsingscommissies getekend moet worden, maar artikel 73 kan door een teamhoofd zelf goedgekeurd worden. Hier is al decennia onrust over, en je mag hopen dat de nieuwe wet dit oplost.

Ook goed om te weten. bij dit alles hoeft men zich niet te houden aan de AVG/GDPR. Ook de Wet Openbare Overheid (WOO) is buiten werking gesteld. Het zijn namelijk geheime diensten.

Kortom, de diensten mogen op alleman manieren (in bulk, of met hacks) gegevens verzamelen en bewaren over allerhande mensen die zelf helemaal niet relevant zijn voor onderzoeken. En dit naar aanleiding van alleen een eerder 'ernstig vermoeden' over iemand, of puur omdat het gaat om 'het buitenland'. Ook mogen ze willekeurige communicatie tijden lang opnemen, om daar later nog eens in te gaan zoeken. En liefst met AI. En, dan zijn er nog de onduidelijke 'maatregelen'. Het is een boel.

Ik schreef eerder een uitgebreide uitleg van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 en ook over de wijzigingen in 2022 die de diensten toestemming gaf meer kabels te

Toezicht

Op dit moment moeten de diensten voor hun spannende bevoegdheden regelmatig (nieuwe) toestemming vragen bij de minister. Dit verzoek wordt daarna nog eens op rechtmatigheid getoetst door een onafhankelijke toezichthouder. Als je gewoon je werk wil doen is dit natuurlijk niet leuk, en de diensten klagen steen en been dat 10% van hun personeel bezig zou zijn met administratie en procedures. De Algemene Rekenkamer bevestigde ook dat dit echt werk is. Tegelijk, we hebben het wel over heel ingrijpende bevoegdheden. We verlangen ook van banken dat ze een dergelijke mate van toezicht houden op wat er gebeurt, bijvoorbeeld.

Sterker nog, de meeste banken zouden dolblij zijn als maar 10% van hun werk bestond uit administratie en controle.

Het is nooit leuk als mensen je op de vingers komen kijken, maar tegelijk is het internationaal (en mogelijk ook wel in Nederland) regelmatig enorm uit de hand gelopen met de inzet van bevoegdheden door diensten. “Vreemde ogen dwingen” en dat is misschien maar goed ook.

Vroeger bestonden de diensten officieel niet eens

Deze uitzonderlijke bevoegdheden van de diensten hebben een historische oorsprong. Rond en na de Tweede Wereldoorlog vond men het in Europa niet kies om te praten over geheime diensten. Ze waren immers geheim! In 1953 kregen we het Europees mensenrechtenverdrag, waarin stond dat iedereen recht had op privacy. Met wat uitzonderingen: 1) tenzij het niet anders kan en 2) met een nette wet waarin dat nauwkeurig geregeld wordt.

Vreemd genoeg waren de diverse geheime diensten toen zo geheim dat dit voor hun niet gold. Er was geen nette wet. Zo was het Koninklijk Besluit waarop de BVD was gebaseerd geheim tot 1970. Pas in 1987 kwam er min of meer serieuze wetgeving over de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. En pas sinds 2002 stelt die wet iets voor. En nu nog steeds blijkt regelmatig dat sommige bevoegdheden van geheime diensten strijdig zijn met het mensenrechtenverdrag, en daar doen we dan soms wat aan.

Meest recent is er in Europa een terugtrekkende beweging gaande, waarbij diensten steeds meer bevoegdheden krijgen met minder toezicht.

Het idee

Waarom hebben we eigenlijk geheime diensten? Deze vraag stelde Ien Dales ooit eens aan

toenmalig BVD-hoofd Arthur Docters van Leeuwen na de val van de muur. Dat 'DVL' daar niet direct antwoord op had spreekt boekdelen. Maar, toch is het logisch om dit soort dingen te doen, en later kwam men ook met een goede redenering waarom je toch wel geheime diensten wil hebben.

De inlichtingentaak

Om te beginnen is er de "Inlichtingentaak". Dit klinkt algemeen, maar het heeft (internationaal) een specifieke betekenis: kennis vergaren over het buitenland. Vroeger hadden we hier een specifieke club voor, de Inlichtingendienst Buitenland, maar dat eindigde niet best in 1994.

Later in 2002 werd de buitenlandtaak ondergebracht bij zowel de AIVD als de militaire MIVD, die beide ook een inlichtingendienst werden.

Landen vinden deze taak erg belangrijk, en ze zijn bereid grootschalig af te luisteren, te hacken, te infiltreren en nog meer, alles om te ontdekken wat (on)vriendelijke landen van plan zijn.

Binnen de EU alleen al zijn zo'n 25 inlichtingendiensten actief, die allemaal proberen uit te zoeken wat de plannen van de Russen, Chinezen, Noord Koreanen etc zijn. Daarbij wordt soms wel samengewerkt, maar het is knap lastig omdat al die diensten *geheime diensten* zijn, en ze elkaar onderling weinig vertrouwen. Ook bespioneren sommige van die diensten elkaar, wat het al helemaal moeilijk maakt. De Europese Unie is in dat opzicht nog lang niet af.

Maar, onderzoeken wat het buitenland van plan is, is duidelijk iets voor een geheime dienst. De politie kan zoiets niet geloofwaardig doen, en wie zou het anders moeten doen? In een betere wereld hadden we een hele goede EU Inlichtingendienst, samen met Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland. Maar helaas, we komen nu niet verder dan wat coördinatie.

De meeste mensen vinden het wel prima om onderzoek te mogen doen naar Noord Korea of Rusland. Zijn enge landen namelijk. Maar het is opletten dat we niet op basis van "oeh, Rusland, China, eng!" toestemming verlenen om veel breder onderzoek te doen naar mensen die lang zo eng niet zijn.

De veiligheidstaak

Dit is ingewikkelder. De politie doet onderzoek naar mogelijke misdrijven, maar dan moet het doorgaans al wel vrij concreet zijn. De diensten kunnen ondertussen al aan de slag op basis van een "aanleiding tot een ernstig vermoeden". Bij de politie moeten er meestal concrete verdachten in beeld zijn. Nou is dat knap vervelend als je pas *na* een aanslag je werk kan gaan doen.

Hier is een mouw aan gepast, en in 2007 werd een wet aangenomen waarbij de politie ook

al aan de slag kon bij een “aanwijzing” van een terroristisch misdrijf.

Hiermee heeft de politie net als de AIVD de bevoegdheid tot afluisteren en volgen etc van mensen en organisaties die niet verdacht worden van een concreet misdrijf, maar waarvan er alleen *aanwijzingen* zijn dat er sprake is van mogelijke terrorisme. Best spannend.

Er zijn wel concrete redenen om onderzoek aan mensen die nog niks gedaan hebben in te perken. Preventief onderzoek kan ook mensen treffen die uiteindelijk nooit iets kwaads zouden gaan doen. De lat “er is een misdrijf gepleegd” is een stevige filter, en voorkomt dat een hoop mensen onterecht lastiggevalen worden. We willen hier geen “pre-crime”-achtige situaties.

Een concreet voorbeeld zijn de negen terrorismeverdachten die in 2023 allemaal zijn vrijgesproken. Ze waren door de politie opgepakt na een *ambtsbericht* van de AIVD. De AIVD was overtuigd van de dreiging die uitging van deze negen mannen op basis van transcripten van hun gesprekken.

Maar eenmaal in de rechtbank werden de opgenomen gesprekken daadwerkelijk afgespeeld, en klonk het met meer context ineens heel anders:

“De mannen werden in 2021 gearresteerd vlak nadat zij het tijdens een filmavondje hadden gehad over het vermoorden van Geert Wilders. Al direct werd in twijfel getrokken hoe serieus dat plan was. Het praten over de aanslag gebeurde tijdens een actiefilm in een „lacherige” sfeer, bleek uit de afgeluisterde gesprekken. Er werden ook geen wapens of andere aanwijzingen gevonden die het aanslagplan ondersteunde.”

Nou is het goed te weten dat men de afgelopen jaren ongeveer *nadenken over een terroristische aanslag strafbaar heeft gemaakt*. Maar zelfs onder *die* wetgeving kwam de rechter niet tot een veroordeling.

De AIVD zat er hier helemaal naast. En als ik wat mag speculeren, als de audio van de afgeluisterde gesprekken breder gedeeld was (bijvoorbeeld met de toezichthouders), dan was het mogelijk nooit zo ver gekomen. Op papier ziet ‘bro ik pop hem’ er al snel heel bedreigend uit. Maar in een lacherige context stuur je er dan niet gelijk de DSI erop af om ze allemaal te arresteren.

De afweging

Het is duidelijk dat je niet kunt wachten tot na een aanslag voor je onderzoek kunt doen. Het is daarom al ruim mogelijk om onderzoek te doen op basis van ‘aanwijzingen’ voor terrorisme (bij de politie) of, bij het ‘ernstige vermoeden’ dat iemand foute plannen of ideeën heeft (de AIVD en MIVD).

De vraag is daarna nog, hoe breed mag je hacken en data verzamelen voor dit doel. **En hoeveel je de AI mag laten zoeken.** De AIVD en MIVD mogen op dit vlak al heel erg veel, waarbij er enorme bestanden aangelegd en ingekocht worden over ons allemaal. Ook

kunnen complete (zee)kabels ‘opgenomen’ worden, en kunnen softwarebedrijven, werkgevers, buurthuizen, werkgevers, familie gehacked en afgeluisterd worden.

Ik schreef eerder een lang maar goed gelezen stuk, [Data en de democratische rechtsorde](#) waarin ik beargumenteer wat de enorme gevaren zijn van een maatschappij waarin de overheid een bak “dirt” heeft over iedereen, waarbij het voor burgers heel lastig is om die data te weerleggen. Wij hebben namelijk geen bak data over onszelf, en die zou ook niet geloofwaardig gevonden worden ter verdediging.

De wereld is eng, en daarom hebben we de beste geheime diensten nodig. Maar dat zijn niet noodzakelijk diensten die zoveel mogelijk bevoegdheden hebben met het soepelste toezicht.

De nieuwe wet

De grote vraag is nu wat de nieuwe wet gaat doen met de balans tussen toezicht en effectiviteit, de afweging tussen burgerrechten en bevoegdheden. En misschien nog wel het spannendst, wat het gaat betekenen voor onze democratische rechtsorde. Houden we nog een stelsel waarbij de diensten een partner zijn van onze vrijheid, of waar we ons ernstig zorgen moeten maken over de diensten ook in handen van toekomstige coalities? Blijven de “maatregelen” die men mag nemen iets van een teamhoofd?

Want ook als er nu verstandige mensen over gaan, en er prima mensen bij de diensten werken, dan biedt dat nog geen garanties voor de toekomst.

Ik ben benieuwd, en we gaan het vrijdag leren.

Verder lezen

- [De Wet op Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten 2017](#)
- [De Tijdelijke Wet op Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten 2022](#)
- [Data en de democratische rechtsorde](#)
- [Symposium toezicht AIVD en MIVD 29 September 2025](#)
- [Bulkdatasets AIVD en MIVD: de schaduw geheime dienst](#)

← Previous

AI: Considerations for people who make decisions
